

Ny politik i Danmark

Af Rune Stubager, BA, stud.scient.pol.
Aarhus Universitet/University of Essex

1. Indledning

Siden 1971, hvor Ronald Inglehart første gang fremsatte sin tese om en gennemgribende værdiændring fra materielle til postmaterielle værdier i de industrialiserede samfund (Inglehart, 1971), har spørgsmålet om værdiændringer blandt vælgerne været en fast bestanddel af den politologiske diskussion. I 1979 leverede Scott Flanagan sit første bidrag til denne diskussion (Flanagan, 1979), og debatten bølgede efterfølgende op gennem 1980'erne mellem disse to forskere, der undersøger værdiændringerne ud fra hver deres teoretiske fundament. I Norge har Anders Todal Jenssen ud fra en tredje tilgang udviklet begrebet »Relationelle værdier« til at beskrive de værdiændringer, man efterhånden er blevet enige om, finder sted (Jenssen, 1993).

I Danmark har primært Ole Borre interesseret sig for fremkomsten og betydningen af disse såkaldte nye værdier. Borre har i en artikel og to bogkapitler fra sidste halvdel af 1990'erne vist betydning af de nye værdier blandt danske vælgere (Borre, 1995, 1997 og 1999).

Nærværende artikel vil med udgangspunkt i de ovennævnte teoretikers arbejder stille spørgsmålet om, hvorvidt der kan identificeres en ændring af de danske vælgers politiske værdier og i givet fald, hvornår en sådan ændring slår igennem i forhold til partisystemet. På baggrund af disse undersøgelser vil dernæst spørgsmålet om den socioøkonomiske baggrund for værdiændringen blive rejst. Grundlaget for undersøgelserne er data fra det danske valgprojekts spørgeskemaundersøgelser ved valgene i 1979, 1981, 1984, 1987, 1990, 1994 og 1998. Dette datagrund-

lag gør det muligt at følge vælgeres holdninger til bestemte spørgsmål over en næsten tyveårs periode, hvilket giver et godt grundlag for at besvare de rejste spørgsmål.

Artiklen falder herefter i tre hoveddele: Første del fokuserer på at identificere dimensioner for både »nye« og »gamle« politiske værdier samt på disse dimensioners udvikling og betydning for vælgeres partivalg i den undersøgte periode. Baggrunden herfor vil være en diskussion af de ovennævnte teoretiske bidrag. Anden del af artiklen vil dernæst, igen ud fra det teoretiske fundament, opstille og teste en række hypoteser vedrørende betydningen af et udvalg af socioøkonomiske baggrundsvariable i forhold til de to dimensioner. Endelig vil fremstillingen blive rundet af med en konklusion, som kort vil sammenholde de vigtigste pointer i artiklen med den teoretiske diskussion, der danner udgangspunktet for de tidligere afsnit.

2. Ændringer i politiske værdier

2.1 Hvad siger teorien?

2.1.1 Inglehart

Ingleharts teori bygger på psykologen Abraham Maslows behovspyramide, der rangerer menneskets behov med behovene for overlevelse og sikkerhed i bunden og behovene for selvfølelse og -realisering i toppen. Påstanden i teorien er, at mennesker fokuserer deres opmærksomhed på det lavest uopfyldte behov indtil dette er opfyldt, og at opmærksomheden derefter rykker op til det næste behov i pyramiden. Denne teori overfører Inglehart til det politiske felt, idet han reducerer pyramidens oprindelige fem niveauer til to sæt værdier: Materielle og postmaterielle. De materielle

værdier defineres som økonomiske og sikkerhedsmæssige, mens de postmaterielle mere diffust defineres som miljø, kvindesagen, modstand mod atomkraft og lignende.

I overensstemmelse med påstanden i Maslows teori er det dernæst Ingleharts hypotese, at der med den tiltagende velstand i den vestlige verden vil forekomme en ændring af værdierne væk fra de materielle værdier over mod de postmaterielle. Drivkraften i denne udvikling er opfyldelsen af de materielle behov, der giver plads til, at individet fokuserer på de postmaterielle behov. Denne ændring vil imidlertid kun omfatte de generationer, der er født og opvokset efter anden verdenskrig, idet det afgørende for et menneskes værdier er de vilkår, der hersker under dets opvækst, og først efter anden verdenskrig har der været så gode økonomiske forhold, at værdiændringen har været mulig i bredere samfundslag. Fremkomsten af postmaterielle værdier og den tilhørende øgede tilslutning til (nye) venstreorienterede partier vil dernæst afføde en modreaktion blandt de vælgere, der stadig præges af materielle værdier. Disse vælgere vil søge deres værdier fremhævet og bekræftet eventuelt ved at stemme på (nye) højrepartier. Den fortsatte velstand og deraf følgende postmaterialisering af de opvoksende generationer vil dog på langt sigt betyde, at de venstreorienterede partier vil sejre, efterhånden som materialisterne forsvinder fra vælgerkorpsen (Inglehart, 1987: 1297f og Flanagan, 1982: 406).

2.1.2 Flanagan

Ingleharts teori blev i 1982 udsat for kritik af Flanagan, der hævdede, at Inglehart i sin måling af værdiændringer blandende to forskellige dimensioner sammen. Således mener Flanagan, at Ingleharts materialist-postmaterialistisk skala bør splittes op i dels en saliensskala, der kan vise, om en person prioriterer økonomiske over ikke-økonomiske spørgsmål, og dels en værdipræferenceskala, der kan vise personens dybereliggende vær-

dier på en skala løbende fra autoritære til libertære værdier (Flanagan, 1982: 415). Som Inglehart er Flanagan imidlertid ikke videre præcis i sin definition af de omhandlede værdier, der løst bestemmes som spændende fra spørgsmål om »law and order, defense spending, the right to life, anti-women's liberation, text book censorship,« til spørgsmål om »free speech, participation, anti-pollution, quality of life« (Flanagan, 1982: 435).

Senere har Flanagan tilføjet en tredje dimension løbende fra det gamle højre til det gamle venstre. Påstanden er her, at denne dimension kun har relevans for de vælgere, der til lægger økonomiske spørgsmål høj prioritet, mens vælgere, der prioriterer ikke-økonomiske spørgsmål, vil differentiere sig på den autoritære-libertære dimension (Flanagan, 1987:1306).

I forhold til Ingleharts oprindelige dimension hævder Flanagan ikke blot, at der sker en sammenblanding af to dimensioner, men også at denne sammenblanding er vildledende, idet de to sammenblandede dimensioner opfører sig forskelligt i forhold til både partivalg og sociale baggrundsvARIABLE (Flanagan, 1982: 416f). Således er der sammenhæng mellem saliensskalaen og vælgernes økonomiske situation. Værdipræferenceskalaen, derimod, samvarierer ikke med økonomiske forhold, men med uddannelse og alder (Flanagan, 1982: 418ff). Dette forklarer Flanagan med sin teori om den funktionelle hæmning af trangen til selvudfoldelse. Ifølge denne teori betyder den generelle velstandsstigning i samfundet, at det ikke længere er nødvendigt at opretholde en levevis à la den tidligere herskende, af Weber beskrevne, protestantiske etik. Følgelig vil de yngre generationer, der antages konstant at udfordre det i samfundet herskende normmønster, under de forbedrede økonomiske forhold have held til at ændre normstrukturen i retning af større moralsk og social frihed: Libertære værdier (Flanagan, 1982: 407f). Denne værdiændring

vil også afspejle sig på det politiske område, hvor de unge vil give støtte til nye venstrepartier. Dette vil dernæst betyde en øget støtte til nye højrepartier fra de autoritære vælgere, der vil føle sig truet af det nye venstre. På saliensskalaen forventer Flanagan, at der vil ske en bevægelse bort fra de materielle værdier, idet den øgede velstand på individniveau vil betyde, at vælgernes marginale udbytte af at fokusere på økonomiske spørgsmål vil udvise en faldende tendens, efterhånden som de økonomiske behov mættes (Flanagan, 1987: 1307ff).

2.1.3 Jenssen

I sin afhandling fra 1993 retter Jenssen kritik mod både Inglehart og Flanagan. Således finder han, at de begge opererer med et for løst værdibegreb, hvilket resulterer i, at de teoretiserer på ét plan, mens de måler på et andet. Dertil kommer, at begge teorier bygger på tvivlsomme antagelser om menneskets natur. Således bygger Inglehart, som anført, på Maslows teori, mens Flanagan baserer sin teori om den funktionelle hæmning af trangen til selvrealisering på en antagelse om, at alle mennesker er født med en sådan trang til selvrealisering og antagelsen om, at de yngre generationer gør oprør mod samfundets normer. Det er ifølge Jenssen ikke åbenlyst, hvorfor mennesket kan tillægges disse drifter som grundlæggende, og følgelig synes grundlaget for Ingleharts og Flanagans teorier at savne sammenhæng (Jenssen, 1993: 35ff).

I stedet opstiller Jenssen begrebet »Relationelle værdier«. Disse defineres som »opfattinger om hva som er ønskelig i samhandling mellom mennesker.« og består af to subdimensioner: En autoritær-egalitær og en individualisme-kollektivism dimension (Jenssen, 1993: 122). Udviklingen af disse værdier afhænger af opfyldelsen af tre afgørende sociale behov: »behovet for positiv selvaktelse, behovet for kontroll over egen livssituation og behovet for tillit til andre mennesker.« Opfyldelsen af behovet for kontrol

over egen livssituation er knyttet til udviklingen af autoritære eller egalitære værdier, mens udviklingen af individualistiske eller kollektivistiske værdier er tæt forbundet med opfyldelsen af behovet for tillid (Jenssen, 1993: 125ff). Således vil personer, der får opfyldt disse behov, tendere mod at udvikle egalitære og kollektivistiske værdier og vice versa.

Da opfyldelsen af forskellige sociale behov hænger tæt sammen, opstår der to dominerende typer af vælgere, som er kendetegnet ved at være henholdsvis kollektivistisk-egalitære og individualistisk-autoritære (Jenssen, 1993: 222f), og jeg finder det således for svarligt herefter at behandle de to subdimensioner under ét som udtryk for en ny politisk konflikt dimension. Udviklingen på denne dimension går ikke bare i retning af et stadigt stærkere kollektivistisk-egalitært hegemoni, idet moderniseringen til stadighed skaber grupper, der ikke får opfyldt deres behov, og derfor ender i den modstående kategori. Fremkomsten af det nye højre ses altså ikke blot som en modreaktion mod det nye venstre, men gives, i modsætning til hos Inglehart og Flanagan, en teoretisk tilfredsstillende forklaring. På længere sigt må det imidlertid forventes, at det kollektivistisk-egalitære perspektiv vil dominere, idet disse holdninger er fremherskende blandt de yngre kohorter, der kommer ind i vælgerkorpset i stedet for de overvejende individualistisk-autoritære ældre kohorter (Jenssen, 1993: 168ff).

2.2 Nye værdier i Danmark?

2.2.1 Operationalisering

På baggrund af de ovenfor behandlede teorier kan der opstilles en hypotese om, at der i Danmark, i perioden fra 1979 til 1998 kan iagttages enten en tydelig dimension for ny politik (der her (jvf Borre, 1995: 187ff) defineres som omhandlende ikke-økonomiske emner), eller en begyndende etablering af en sådan dimension. Ligeledes forudsiger teoriene, at der på denne dimension vil ske en

Tabel 1: Items anvendt ved undersøgelserne.

Holdning til:	Itemsæt			
	Gammel politik 1	Ny politik 1	Gammel politik 2	Ny politik 2
1: Udstrækningen af de sociale reformer	x		x	
2: Udstrækningen af statens kontrol med erhvervslivet	x		x	
3: Nationalisering af bankerne og storindustrien	x		x	
4: Øget skatteprogression	x			
5: Indtægtsudligningen			x	
6: Miljø i forhold til økonomisk vækst		x		x
7: Indvandreres vilkår (Fra 1987: Indvandrere som en trussel)		x		x
8: En stærk mand		x		
9: Hårdere straffe for voldskriminalitet				x

Note: Den fulde ordlyd af de anvendte items er som følger:

- 1: (1979: v264, 1984: v246, 1987: v139, 1990: v159, 1994 v93, 1998: v65) Først et spørgsmål om samfundets sociale udgifter: A siger: Man er gået for langt med sociale reformer her i landet. Folk burde mere end nu klare sig uden sociale sikringer og bidrag fra samfundet. B siger: De sociale reformer, som er gennemført i vort land, bør opretholdes i mindst samme omfang som nu. I 1981 (v304): De sociale reformer er gået for vidt. Folk burde i højere grad klare sig uden sociale sikringer og bidrag fra samfundet.
- 2: (1979: v268, 1984: v249, 1987: v142, 1990: v161, 1994 v95, 1998: v67) Så har vi spørgsmålet om statens kontrol over erhvervslivet: A siger: Forretnings- og industrifolk bør i større grad have lov til at bestemme deres egne forretninger. B siger: Staten bør kontrollere og samordne næringslivet. Den statslige kontrol bør i hvert tilfælde ikke være mindre, end den er i dagens Danmark. I 1981 (v323): Hvor vigtigt er det at: Mindske den statslige kontrol med det private erhvervsliv.
- 3: (1979: v265, 1984: v247, 1987: v140, 1990: v162, 1994 v96, 1998: v68) Så et spørgsmål om bankernes og storindustriens stilling i vort land: A siger: Folketinget burde vedtage, at staten overtager bankerne og storindustrien. B siger: Bankerne og storindustrien bør fortsat være i privat eje. I 1981 (v307): Folketinget burde vedtage, at staten overtager bankerne og storindustrien.
- 4: (1979: v217, 1981: v320, 1984: v233, 1990: v213, 1994 v180, 1998: v103) Høje indtægter burde beskattes hårdere end tilfældet er i dag.
- 5: (1979: v266, 1984: v248, 1987: v141, 1990: v160, 1994 v94, 1998: v66) Videre et spørgsmål om indtægtsforhold og levestandard: A siger: Forskellene i indtægter og levestandard er stadig for store i vort land, derfor burde folk med mindre indtægter få en hurtigere forbedring af levestandarden end dem med større indtægt. B siger: Indtægtsjævnningen er gået tilstrækkelig langt. De indtægtsforskelle, som endnu findes, bør stort set bibeholdes.
- 6: (1981: v305, 1987: v133, 1990: v218, 1994 v184, 1998: v107) Den økonomiske vækst bør sikres ved udbygning af industrien, også selv om det skulle komme i strid med miljøinteresser. I 1979 (v222): Vi bør skabe et mere menneskevenligt miljø i stedet for stadig at udvide forbruget.
- 7: 1979 (v269): Herefter et spørgsmål om gæstarbejdernes levevis og kultur: A siger: Hvis gæstarbejderne skal bo her i landet, må de også indordne sig under den danske kultur og levemåde. B siger: Gæstarbejderne bør have samme ret som andre mennesker til at bevare deres egen levevis og kultur. 1981 (v326): Hvor vigtigt er det at: Sende fremmedarbejderne hjem, hvis der ikke er arbejde til dem her i landet. 1987 (v130) og 1998 (v106): Indvandring udgør en alvorlig trussel mod vor nationale egenart. 1990 (v219) og 1994 (v183): Indvandring udgør en trussel mod vores nationale egenart.
- 8: (1981: v315, 1990: v211, 1998: v134) Det vil være meget fornuftigt at lade en stærk mand gribe magten i en økonomisk krisesituation. I 1979 (v210) og 1994 (v207): Det vil være fornuftigt at lade en stærk mand gribe magten i en økonomisk krisesituation.
- 9: (1979: v231, 1990: v220, 1994 v189, 1998: v112) Voldsforbrydelser bør straffes langt hårdere end i dag. I 1987 (v128): Voldsforbrydelser bør straffes langt hårdere, end de bliver for øjeblikket.

venstredrejning over perioden, mens vælgerne på den gamle politiske dimension (der omfatter økonomiske relaterede emner) vil udvise en tendens til højredrejning.

De videre undersøgelser vil koncentrere sig om politiske værdier, som de kommer til udtryk i vælgerens holdninger til en række issues primært med et policyorienteret indhold. Det vil således være påstanden, at selvom de her anvendte items er følsomme over for svingninger i opinionen som følge af medieopmærksomhed og lignende, vil de udvise en så stor grad af stabilitet, at de kan anvendes som en acceptabel tilnærmelse til de underliggende mere stabile værdier.

I de danske vælgerundersøgelser kan der identificeres en række spørgsmål, der i noget forskellig, men dog analytisk sammenhængende, form genfindes i de fleste undersøgelser. Blandt disse spørgsmål kan der i hver undersøgelse findes fire, der repræsenterer den gamle politiske dimension, mens der kan findes tre, der repræsenterer den nye. Dette gælder dog ikke for undersøgelsen i 1984, på baggrund af hvilken det har været umuligt at opstille et mål for en nypolitisk dimension. Endvidere mangler der i undersøgelserne i 1981 og 1987 enkelte spørgsmål, som findes i de resterende undersøgelser. For at kunne gennemføre en sammenligning over alle undersøgelserne er det derfor nødvendigt at operere med to sæt af items: Et der dækker undersøgelserne i 1979, 1981, 1984 (delvist), 1990, 1994 og 1998, og et der dækker undersøgelserne i 1979, 1984 (delvist), 1987, 1990, 1994 og 1998. De udvalgte items vises i tabel 1.

2.2.2 To dimensioner?

Hypotesen om de to politiske dimensioner kan testes med faktoranalyser. Resultaterne af disse analyser (ikke vist her) er noget blandede. I 1979 og 1987 har spørgsmål 6 vedrørende miljø og vækst en tættere sammenhæng med spørgsmålene fra den gammelpo-

litiske dimension end de to restere spørgsmål fra den nypolitiske. I 1981 faldt analysen ud helt som forventet, med en opdeling i to faktorer efter det ovenfor beskrevne mønster. Også i 1990 opstår der dog problemer; nu med spørgsmålene 1, 2 og 3, der i varierende grad udviser tættere sammenhæng med spørgsmålene på den nye dimension end på den gamle. I 1994 og 1998 opfører spørgsmålene sig imidlertid nøjagtigt som forventet, og der sker en opdeling i klare dimensioner for henholdsvis ny og gammel politik.

Hypotesen om fremvæksten af en ny politisk dimension synes således at have noget for sig, selvom yderligere analyser er nødvendige for nærmere at bestemme dens udvikling. I det følgende er spørgsmålene derfor samlet i simple additive indeks efter de oprindelige opdelinger i ny og gammel politik.

I forhold til disse indeks kan dernæst Cronbachs anvendes. Denne test undersøger reliabiliteten i en skala, og giver således et mål for, i hvor høj grad de anvendte items repræsenterer den sammen latente variabel (Thomsen mfl, 1997: 13). -koefficienterne for de fire indeks i de syv undersøgelser fremgår af nedenstående tabel.

α -koefficienterne er følsomme over for to forhold: For det første antallet af items, der er anvendt til den pågældende skala, og for det andet den tilfældige variation på disse items i forhold til den underliggende variabel. Da der i de her viste indeks ikke indgår mere end maksimalt fire items, kan det derfor ikke overraske, at ingen af indeksene opnår en værdi på de 0,7, der anses for tilfredsstillende. Interessant er derimod udviklingen i koefficienterne. For det første er der tale om næsten identiske udviklinger på henholdsvis de to gammelpolitiske og de to nypolitiske indeks. Det ser således ud som om, der er en betydelig sammenhæng mellem disse indeks til trods for, at de ikke er konstrueret ens (se endvidere nedenfor om dette emne). Dernæst

Tabel 2: α -koefficienter for fire indeks for ny og gammel politik, 1979-1998.

Undersøgelse	Indeks			
	Gammel politik 1	Ny politik 1	Gammel politik 2	Ny politik 2
1979	,5558	,2148	,5588	,1882
1981	,5251	,4460	–	–
1984	,6016	–	,5878	–
1987	–	–	,5076	,5104
1990	,3786	,5778	,3785	,5846
1994	,4320	,5300	,4506	,5042
1998	,4964	,5700	,5050	,6131

Note: Indeksene er konstrueret i overensstemmelse med Tabel 1. Alle items er kodet med værdier fra et til fem, med fem som den højre-orienterede holdning. »Ved ikke« og lignende svar er anbragt i den neutrale midterkategori.

er det bemærkelsesværdigt, at iagttagelse, hvorledes der, helt i overensstemmelse med de teoretiske forventninger, over den undersøgte periode foregår en udkrystallisering af den nypolitiske dimension, idet α -værdierne for disse indeks bevæger sig fra ca. 0,2 til ca. 0,6, hvilket indikerer, at der er sket en meningsmæssig samordning af de forskellige items indenfor dimensionen. Samtidig kan der iagttages en mindre svækkelse af den gammelpolitiske dimension, der falder i α -værdi fra ca. 0,56 til ca. 0,50. Dette synes godt i tråd med Ingleharts og Flanagans teser om, at nypolitikken får en stadig større betydning for vælgerne, efterhånden som de materielle behov opfyldes.

Yderligere støtte til konklusionerne vedrørende udviklingen i de to dimensioner opnås ved at beregne gennemsnittene for Pearson-korrelationerne mellem de i indeksene inkluderede items samt for korrelationerne mellem alle de anvendte items (ikke vist her). Ved disse beregninger fremkommer det samme mønster som ved α -testen. Yderligere viser beregningerne, at der i 1979 var en så svag sammenhæng mellem indeksene indenfor den nye dimension, at den gennemsnitlige korrelation mellem alle de anvendte items var markant højere. Dette mønster forsvinder

dog fra 1981 og frem, hvor det med få undtagelser indenfor den gamle dimension er gældende, at der er en højere gennemsnitlig korrelation indenfor indeksene end mellem alle items.

2.2.3 To uafhængige dimensioner?

Det synes ovenfor påvist at 1: Der fra 1981 og frem kan iagttages en rimeligt sammenhængende ny politisk dimension, og at 2: Denne dimension udviser en vis permanens. I forhold til en dækkende test af de opstillede hypoteser tilbagestår dog en påvisning af, at denne nye dimension har en vis selvstændighed vis a vis den gamle dimension (jvf. Borre, 1995: 189). Resultatet af en undersøgelse af dette spørgsmål fremgår af Tabel 3.

Korrelationerne i Tabel 3 kan umiddelbart synes ganske høje og dermed i modstrid med det forventede. Sammenligner man dem imidlertid med korrelationerne i nedenstående Tabel 4 (der udgør et relevant sammenligningsgrundlag, idet der også der er tale om korrelationer mellem indeks), finder jeg, at Tabel 3 kan udlægges som støtte for hypotesen om en selvstændig ny politisk dimension, idet korrelationerne ikke er overvældende høje.

Tabel 3: Korrelationer mellem indeksene for ny og gammel politik indenfor de to sæt af items, 1979-1998. Pearsons r.

Undersøgelse	Nr. 1 indeksene	Nr. 2 indeksene
1979	,209	,260
1981	,255	–
1987	–	,376
1990	,187	,278
1994	,196	,235
1998	,240	,311

Note: For operationaliseringer og indeksskonstruktion: Se noterne til tabellerne 1 og 2.

2.2.4 Ét eller to sæt items?

Af hensyn til overskueligheden i de videre analyser synes det formålstjenligt kun at operere med ét indeks for henholdsvis ny og gammel politik indenfor hver undersøgelse. For stadig at kunne foretage sammenligninger over alle undersøgelserne er det imidlertid nødvendigt at påvise, at de to sæt items repræsenterer de samme latente variable. En test heraf fremgår af Tabel 4.

Tabel 4: Korrelationer mellem indeks for henholdsvis ny og gammel politik, 1979-1998. Pearsons r.

Undersøgelse	Gammel politik indeksene	Ny politik- indeksene
1979	,911	,796
1984	,919	–
1990	,878	,860
1994	,880	,869
1998	,918	,875

Note: For operationaliseringer og indeksskonstruktion: Se noterne til tabellerne 1 og 2.

Som det fremgår af tabellen, er der i alle årene en betydelig sammenhæng mellem de to

sæt af indeks. Det synes på denne baggrund at være rimeligt at forvente, at denne sammenhæng også ville have kunnet iagttages i 1981 og 1987, hvis en sammenligning havde været mulig. En ting er imidlertid korrelationerne mellem indeksene. Noget andet er, hvordan indeksene splitter respondenterne i undersøgelserne op i højre- og venstreorienterede. For at indeksene kan betragtes som udtryk for det samme, må det således kræves, at udviklingen i fordelingen mellem disse to grupper er nogenlunde parallel i de to sæt af items. Analyser heraf (ikke medtaget her) viser, at der eksisterer en sådan grad af parallelitet indenfor både de nypolitiske og de gammelpolitiske indeks, og jeg finder således, at det er acceptabelt at betragte de to sæt af indeks som kongruente, hvorfor jeg i det følgende vil anvende nr. 2 indeksene, hvor det er muligt.

2.2.5 Udviklingen på dimensionerne

En analyse af hypoteserne vedrørende udviklingen på de to dimensioner baseret på de konstruerede items giver en ikke ringe støtte til tesen om en højredrejning på det gammelpolitiske felt over den undersøgte periode: Der bliver således flere og flere vælgere, der kan karakteriseres som højreorienterede (defineret som den andel, der scorer indekssværdierne 13-20; de venstreorienterede scorer 4-12). På det nypolitiske felt kommer teorierne derimod til kort: Der kan ikke iagttages nogen klar tendens til venstredrejning over forløbet. Tværtimod kan der konstateres en svagt stigende andel af højreorienterede (defineret som den andel, der scorer indekssværdierne 10-15; de venstreorienterede scorer 3-9) mod slutningen af perioden, hvilket synes at støtte Jenssens tese om, at moderniseringen i tilgift til en oplyst gruppe af egalitære kollektivister også skaber en gruppe af frygt-somme autoritære individualister. Katalysatoren i denne udvikling kan antages at have været den øgede tydelighed af konsekvenserne af moderniseringen og den tilhørende globalisering i sidste halvdel af 1990'ernes Dan-

mark i form af den fortsatte EU-integration og flygtningediskussion.

2.2.6 Betydning for partivalg

At der kan konstateres en sammenhængende nypolitisk dimension fra 1981 og frem, betyder imidlertid ikke, at en sådan dimension også har haft en politisk betydning, der gør det rimeligt at beskrive det danske politiske landskab som todimensionalt. En sådan beskrivelse synes først berettiget i det tilfælde, at der kan konstateres en sammenhæng mellem de nypolitiske holdninger og partivalget. Eksistensen af en sådan sammenhæng kan undersøges ved hjælp af Tabel 5.

Tabel 5: Sammenhængen mellem placering på indeks for ny og gammel politik og partivalg, 1979-1998. Eta.

Undersøgelse	Gammel politik	Ny politik
1979	,599	,314
1981+	,605	,334
1984	,642	–
1987	,621	,415
1990	,588	,406
1994	,542	,411
1998	,613	,506

Note: For operationaliseringer og indeksskonstruktion: Se noterne til tabellerne 1 og 2 samt Figur 1. *: Tallene fra 1981 bygger på et andet indeks end tallene fra de andre år.

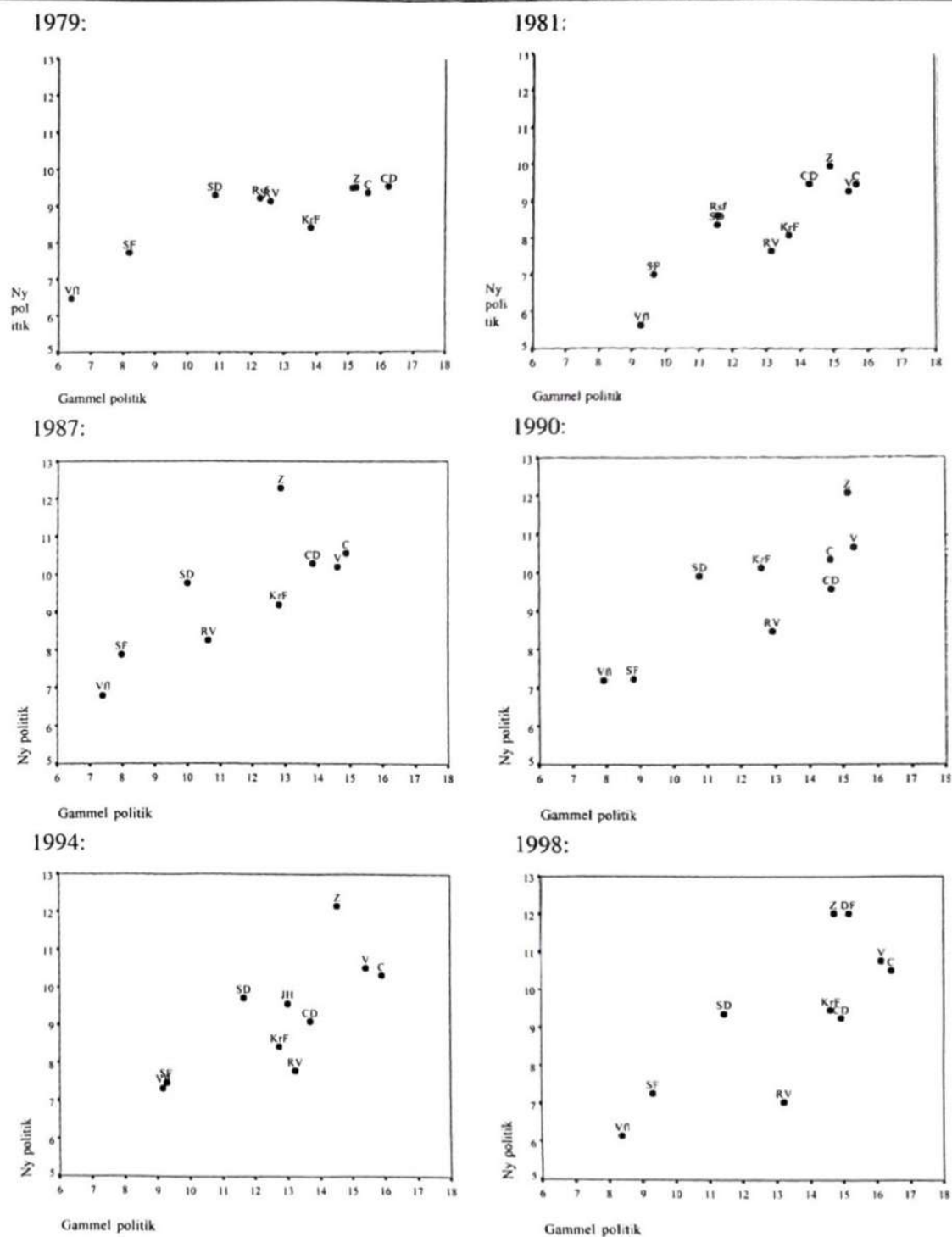
Af tabellen fremgår det for det første, at den gammelpolitiske dimension har en stor og konstant betydning for partivalget. Dernæst er det imidlertid interessant at iagttage udviklingen på den nye dimension, der allerede synes at have sammenhæng med partivalget i 1979. Først fra 1987 opnår dimensionen dog en betydning, der kan sammenlignes med den gammelpolitiske. Interessant er det derefter at iagttage, at de to dimensioner i 1998 opnår næsten lige store koefficienter, hvilket understreger den nye dimensions fortsatte styrkelse. På denne baggrund synes yderlige-

re analyser at være berettiget, hvorfor partiernes gennemsnitsvælgeres placeringer på de to dimensioner er fremstillet i Figur 1.

Af figuren fremgår det, at den foreløbige konklusion ikke var forhastet. Således kan det iagttages, hvorledes partiernes vælgere allerede i 1979 så småt begynder at differentiere sig på den nye dimension, idet især venstrefløjsvælgerne afviger markant fra de andre partiers vælgere. Mønsteret forstærkes i 1981, hvor også de radikale vælgere begynder at indtage mere venstreorienterede positioner på den nye dimension, medens fremskridtsvælgerne i 1987 markerer sig som klart mere højreorienterede end andre vælgere. Det mønster, der således er etableret i 1987, holder med småændringer gennem de sidste tre undersøgelser, hvorfor vi i dag har et partimønster, der er differentieret på to uafhængige dimensioner. Yderligere skal det fremhæves, at det konstaterede mønster passer godt med de gængse forestillinger om partiernes positioner, der placerer venstrefløjen, SF og de radikale som venstreorienterede og Fremskridtspartiet og Dansk Folkeparti som højreorienterede på den nye dimension.

Med baggrund i etakoefficienterne i Tabel 5 synes der at være en vis støtte til Ingleharts og Flanagans forudsigelser om, at den nye dimension på langt sigt vil dominere. Det skal dog bemærkes, at forskellene på de tre store partier – Socialdemokratiet, Venstre og de konservative – er meget begrænsede indenfor den nypolitiske dimension, hvilket indikerer, at disse partiers mange vælgere hovedsageligt stemmer ud fra deres gammelpolitiske overbevisning.

Når det alligevel synes rimeligt at anvende to dimensioner til beskrivelsen af det danske partisystem, skyldes det, at den nye dimension har gjort det muligt for de mindre partier at finde og udnytte holdningsmæssige nicher i forhold til vælgerne (Borre, 1995: 193ff). At

Figur 1: Partiernes vælgeres gennemsnitlige placeringer på indeksene for ny og gammel politik, 1979-1998.

Note: For indeksskonstruktion og kodninger: Se noterne til tabellerne 1 og 2. På partivariablene (1979: v94, 1981: v232, 1987: v103, 1990: v41, 1994 v11, 1998: v4) er uanbringelige respondenter udtaget af analysen. Som venstrefløj er kodet: DKP, VS, KAP, SAP, De Grønne, Fælles Kurs og Enhedslisten. I 1987 og 1990 er Retsforbundet kodet som Det Radikale Venstre. I 1979 ligger Venstre og Fremskridtspartiet på næsten samme placering.

den nye dimension overhovedet findes i Danmark må således for en stor del tilskrives partiernes indflydelse, idet partierne som en art politisk avant garde har store muligheder for at påvirke vælgerne (jvf. Borre og Goul Andersen, 1999: 281). Ligeledes har medierne en vis indflydelse på vælgernes holdninger, specielt i forhold til den politiske dagsordensfastsættelse.

Påvirkningerne af vælgerne kan illustreres med flygtninge/indvandrerområdet, hvor Togeby og Gaasholt har påvist en kraftig øgning af intensiteten i debatten både i Folketinget og i medierne i sidste halvdel af 1987 (1995: 29). Som det fremgår af Figur 1, er det ligeledes i sidste halvdel af 1987 (undersøgelsen er foretaget i september), at Fremskridtsvælgerne markerer sig som højreorienterede på den nye dimension, og det forekommer således rimeligt at se vælgerplaceringen som et udslag af den intensiverede debat på dette issueområde, idet netop Fremskridtspartiet med Glistrups reentre i Folketinget begyndte at profilere sig med skarpe flygtninge/indvandrerholdninger. Udlændingespørgsmålet synes på denne baggrund at stå som det centrale definerende aspekt for det nye højre i Danmark, og det kunne derfor være relevant (i en anden sammenhæng end denne) at overveje højrefløjens muligheder i en situation uden udlændingespørgsmålet at mobilisere omkring.

2.3 Delkonklusion

Opsummerende kan det fastslås, at der i overensstemmelse med teorierne fra 1981 og frem kan konstateres en tydelig nypolitisk dimension med relevans for danske vælgers partivalg. Dimensionen udvikles op gennem 1980'erne, og må i 1987 siges at være fuldt etableret med fremskridtsvælgernes højrebewægelse. I løbet af 90'erne begynder den gammelpolitiske dimension langsomt, men tydeligt, at disintegrere, mens den nypolitiske fremviser en tiltagende grad af indre sammenhæng. Der kan dog endnu ikke spores

nogen tendenser til, at den nypolitiske dimension bliver dominerende i forhold til partivalget. Helt som forventet sker der en højredrejning indenfor gammelpolitikken, mens moderniseringens tabere kan antages at bevirke, at den forventede venstredrejning indenfor nypolitikken udebliver og snarere synes at blive erstattet af en højredrejning.

Resultatet vedrørende fremvæksten af den nypolitiske dimension udgør et interessant bidrag til tidligere forskning på området. Således finder Borre i 1995 på baggrund af tallene fra 1979, 1987 og 1990, at den nye dimension først var etableret omkring 1990 (pp. 192f). Ovenstående analyser viser imidlertid, at dimensionen under anvendelse af andre metoder end den af Borre anvendte faktoranalyse, allerede kan identificeres som betydende for partivalget i 1979 og stærkere i 1981, og således må antages at have været under udvikling allerede i 1970'erne. Afgørende i forbindelse med fremvæksten har sandsynligvis været partiernes (og til dels mediernes) indsats som holdningsbearbejdere og -mobilisatorer, samt diskussionerne i forbindelse med oliekrisen og afgrundsdebatten.

At den nye dimension senest i 1981 kan identificeres i Danmark, synes endvidere bedre i tråd med internationale undersøgelser, der viste dimensionens betydning i fx Vesttyskland allerede i 1970'erne (Hildebrandt og Dalton, 1978). Det ville på denne baggrund være overraskende, hvis danskerne, der normalt er meget hurtige til at indarbejde nye strømninger i det politiske billede (fx var stiftelsen af SF en forløber for den senere New Left-bølge i 1960'erne), først skulle have begyndt at differentiere sig på den nye dimension omkring 1980'ernes slutning. Endeligt skal det tilføjes, at påvisningen af en ny dimensions eksistens allerede i 1981 kaster et nyt lys over den danske politiske historie og fx sandsynliggør, at det alternative flertals eksistens og aktivitet ikke blot var et parlamentarisk fænomen, men en logisk følge af ændrede

strømninger på vælgerplanet, hvor radikale og SF-vælgere var enige på mange områder.

3. Den sociale baggrund

3.1 Sociale baggrundsvariable i teorierne

I en søgen efter baggrunden for den konstaterede ændring i de politiske holdninger blandt vælgerne, er det nyttigt igen at vende sig til det teoretiske grundlag, hvor det kan konstateres, at aldersvariablen indtager en central placering. Ingleharts position er her den klareste: Han forventer, at den stadig øgende velstand i samfundet vil betyde, at successive generationer vokser op under forbedrede materielle kår og derfor vil udvise en stadig større grad af postmaterialisme (Inglehart, 1987: 1296). Denne forudsigelse accepteres (og påvises) af Flanagan, for så vidt angår værdipræference-skalaen (Flanagan, 1982: 423), og af Jenssen, der dog påpeger, at indsocialiseringen af værdier også kan foregå senere i livet, fx under uddannelse eller på en arbejdsplads (Jenssen, 1993: 228f). I relation til de danske undersøgelser vil det på baggrund af teorierne være forventningen, at de yngste aldersgrupper vil udvise den mest venstreorienterede indstilling på ny politik, idet disse aldersgrupper har haft en materielt rigere opvækst end de foregående aldersgrupper. På den gammelpolitiske dimension forventes de yngre og dermed mest velstillede generationer derimod at være de mest højreorienterede, idet de ikke ser så stort et behov for omfordeling i velfærdssamfundet som de ældre generationer (Inglehart, 1987: 1292). En undtagelse er imidlertid de alleryngste, der må antages i højere grad at støtte omfordelingen, som de til dels er afhængige af.

På baggrund af generationsopdelingen i den seneste danske vælgerundersøgelse fra 1998 (Andersen, 1999: 67ff) er respondenterne blevet inddelt i generationer med følgende sammensætning: Før første verdenskrig: Respondenter født før 1915. Krisegenerationen: Født 1915-1929. Efterkrigsgenerationen: Født 1930-1944. Velfærdsgenerationen: Født

1945-1959. 80'erne generationen: Født 1960-1974. 90'ernes unge: Født efter 1974.

I den teoretiske litteratur inddrages yderligere et antal baggrundsvariable, som det er nødvendigt at inkludere for at opnå en dækkende analyse. Blandt disse andre variable indtager uddannelse den vigtigste position. Specielt Flanagan og Jenssen tillægger denne variabel stor vægt, mens Inglehart i højere grad betragter den som indikator for respondentens opvækst (Inglehart, 1982: 472ff). Hos Flanagan indtager uddannelsen sin vigtige placering i kraft af, at den »implies a process of enlightenment whereby traditional folkways are gradually replaced by the most modern and current concepts of human society.« (Flanagan, 1982: 418). Denne effekt, der kan betegnes som pensumeffekten (dvs, det at uddannelsen indebærer indlæringen af et bestemt værdisæt), suppleres hos Jenssen af opfattelsen af uddannelse som en ressource, der giver selvtillid samt adgang til status og indtægter og dermed høj grad af kontrol over egen livssituation (Jenssen, 1993: 242ff). Det synes således rimeligt at forvente, at det også i de danske undersøgelser vil kunne iagttages, at respondenter med lang skoleuddannelse indtager mere venstreorienterede positioner på den nye politiske dimension end respondenter med kort skoleuddannelse. I forholdet til den gamle politiske dimension kan der derimod ikke forventes nogen afgørende uddannelseseffekt, idet uddannelse korrelerer positivt med høj indtægt, der trækker mod højre, mens der samtidig har været en tendens til, at højt uddannede sluttede op omkring velfærdsstatens omfordeling af velstanden, hvilket trækker i den modsatte retning på indekset.

I debatten mellem Inglehart og Flanagan optager diskussionen om betydningen af respondenternes rigdom en del plads. Der synes dog i 1987 at have udviklet sig en vis grad af enighed mellem de to teoretikere, idet de begge opererer med en aftagende grænse-

nytte af materialistiske værdier over et vist niveau af materiel behovsopfyldelse (Inglehart og Flanagan, 1987: 1295 og 1309). På denne baggrund kan man altså forvente, at et højt velstandsniveau betyder, at respondenterne tenderer mod højreorienterede placeringer på det gammelpolitiske indeks (jvf også Borre, 1997: 53). Med udgangspunkt i Jenssens teori om behovsopfyldelsens betydning kan det ligeledes forventes, at velhavende respondenter alt andet lige opnår en højere behovstilfredsstillelse end fattige og dermed tenderer mod venstreorienterede positioner på den nypolitiske dimension. I de følgende analyser vil jeg anvende respondentens husstandsindkomst som indikator fremfor respondentens egen indkomst, idet husstandsindkomsten forekommer at være en mere dækkende indikator i forhold til behovsopfyldelsen.

Traditionelt har klasse spillet en vigtig rolle i forhold til partivalget. Det var således i en lang periode gældende, at arbejdere stemte på socialistiske partier, mens funktionærer og selvstændige stemte på borgerlige partier. Dette mønster må man, ud fra en antagelse om de tre klassers objektive interesser i en yderligere økonomisk omfordeling, forvente stadig at kunne iagttage indenfor den gamle politiske dimension. Indenfor den nye dimension har værdiændringerne imidlertid medført et noget andet mønster. I følge de tre teoretikere må det på de nye policyområder forventes, at arbejderne udviser en mere højreorienteret position end specielt funktionærerne. Inglehart og Flanagan forklarer som anført dette med, at arbejderne reagerer på en øget venstreorientering blandt funktionærerne ved i protest at rykke mod højre på den nye dimension. Mere overbevisende synes det dog at være at anvende Jenssens skelnen mellem moderniseringens vindere og tabere som grundlag for forventningerne på dette område. Det er således klart, at funktionærer har lettere ved at profitere på moderniseringen end arbejderne, der i højere grad er bun-

det til den i Vesten stagnerende vareproduktion, hvorfor funktionærerne må forventes at udgøre den mest venstreorienterede gruppe på den nye dimension.

I samme kategori af variable befinder sig endelig respondenternes sektormæssige tilknytning. På dette område har Goul Andersen foretaget analyser, der påviser en klar forskel på privat og offentligt ansatte indenfor den gammelpolitiske holdningsdimension (Goul Andersen, 1997: 136ff). Disse forskelle må forventes at kunne genfindes på de foreliggende data, hvor det således vil være forventningen at de offentligt ansatte, som følge af deres klare beskæftigelsesmæssige interesse i opretholdelsen af velfærdsstaten og isolation i forhold til markeds kræfterne, placerer sig til venstre for de privatansatte. Dette mønster må også forventes indenfor den nye dimension, hvor baggrunden med udgangspunkt i Jenssens teori kan antages at være, at de offentligt ansatte gennem deres ansættelse indenfor fx sundheds-, social- og uddannelses-sektorerne præges i retning af mere egalitære og kollektivistiske og dermed nypolitisk venstreorienterede holdninger.

3.2 Socioøkonomisk baggrund og gammel politik

Resultaterne af regressionsanalyser med de gammelpolitiske indeks som afhængig variable og baggrundsvariablene som uafhængige fremgår af nedenstående tabel.

Det overordnede mønster, der fremstår af analyserne, udgør en kraftig udfordring til de refererede teorier vedrørende betydningen af generationsvariablen. Når de andre baggrundsvariable inddrages, taber den aldersrelaterede variabel således sin forklaringskraft i den sidste del af perioden. Mulige forklaringer på dette resultat er for det første, at der eksisterer et kurvelinært forhold mellem generationer og venstreorientering, idet velfærdsgenerationen skiller sig ud som markant mere venstreorienteret end de andre generationer. For det andet er for-

Tabel 6: Effekten af udvalgte socioøkonomiske variable på indeks for gammel politik. 1979-1998. Standardiserede regressionskoefficienter.

	Undersøgelse						
	1979	1981+	1984	1987	1990	1994	1998
Generation	-,134***	-,219***	-,153***	-,026	-,018	,012	,046
Skoleuddannelse	-,082***	-,099**	-,058	-,119***	-,093*	-,100***	,018
Husstandsindkomst	,136***	,136***	,128***	—	,115**	,150***	,138***
Arbejder	-,167***	-,175***	-,058	-,164***	-,114**	-,141***	-,086**
Selvstændig	,090***	,089*	,103**	,121***	,086*	,076**	,129***
Beskæftigelsessektor	,139***	,120***	,112**	,132***	,165***	,169***	,242***
R2	,101	,128	,081	,093	,076	,089	,126

Note: +: Tallene fra 1981 bygger på et andet indeks end tallene i de andre år. ***: Signifikant på .01-niveauet. **: Signifikant på .05-niveauet. *: Signifikant på .10-niveauet. Variablene er kodet som følger:

Generation: Kodningen af generationsvariablen er foretaget i overensstemmelse med det i teksten anførte på nær i 1981, hvor fødselsårsintervallerne er som følger: -1917, 1917-1931, 1932-1941, 1942-1961 og 1962-. Følgende aldersvariable er anvendt: 1979: v259, 1981: v208, 1984: v251, 1987: v13, 1990: v5, 1994: 276, 1998: v260. Generationerne er givet værdierne 1-6, med 90'ernes unge som 6.

Skoleuddannelse: (1979: v120, 1981: v210, 1984: v149, 1987: v14, 1990: v21, 1994 v329, 1998: v269) Kodet med værdierne 7, 8, 5, 10 og 12 år.

Husstandsindkomst: (1979: v122, 1981: v212, 1984: v154, 1990: v33, 1994 v346, 1998: v263) Kodningen er foretaget som midtpunkterne i indkomstintervallerne.

Arbejder og Selvstændig: (1979: v346, 1981: v209 og v359, 1984: v151, 1987: v18 og v22, 1990: v29, 1994 v342, 1998: v272) Arbejdere er tildelt værdien 1 på »Arbejdervariablen«, mens alle andre har værdien 0. Samme princip er anvendt i forhold til »Selvstændigvariablen«. Herved er funktionærer anvendt som referencegruppe.

Beskæftigelsessektor: (1979: v347, 1981: v332, 1984: v152, 1987: v16, 1990: v30 og v31, 1994 v343 og v344, 1998: v273). Privat (inklusive selvstændige) er kodet som 1, offentlig som 0.

skellene mellem generationerne i de to sidste undersøgelser ganske små. Endelig kan det også tænkes, at periodeeffekter spiller en forstyrrende rolle i analyserne. Således kan der påvises ganske store udsving i andelen af højreorienterede mellem undersøgelseerne. Dette kan have den følge, at sammenhængen forsvinder i et givent år, hvis respondenternes opdeling i højre- og vensterorienterede påvirkes af kraftige situationsspecifikke faktorer, som influerer på respondenterne gennem medierne og den politiske diskussion i tiden omkring undersøgelsens gennemførelse og derved skævvirer fordelingen af venstre- og højreorienterede i forhold til den overordnede tendens.

Helt som forventet er dog sammenhængene mellem husstandsindkomsten, klassevariablene og holdningsindeksene: De velhavende og de selvstændige er relativt højreorienterede, mens de fattige og arbejderne placerer sig til venstre. I midten befinder sig, som forudsagt, gruppen af funktionærer. Ligeledes indtager beskæftigelsessektoren en stadig stærkere position som forklaringsvariabel, og også på dette område bekræftes hypoteserne om de (relativt) venstreorienterede offentligt ansatte og de højreorienterede privatansatte. Endelig udviser skoleuddannelsesvariablen en vis afvigelse fra det forventede, idet der, med en undtagelse i 1998, synes at være en tendens til, at højt uddannede er venstreori-

Tabel 7: Effekten af udvalgte socioøkonomiske variable på indeks for ny politik, 1979-1998. Standardiserede regressionskoefficienter.

	Undersøgelse					
	1979	1981+	1987	1990	1994	1998
Generation	-,064**	-,151***	,011	,042	-,013	,069**
Skoleuddannelse	-,218***	-,181***	-,252***	-,319***	-,287***	-,342***
Husstandsindkomst	-,011	-,024	-	-,036	-,024	-,014
Arbejder	,024	,125***	,098**	,075	,056	,045
Selvstændig	-,013	,080*	,065	,084**	,031	,007
Beskæftigelsessektor	,085***	,014	,098***	,156***	,129***	,161***
R2	,084	,120	,110	,189	,136	,171

Note: -: Tallene fra 1981 bygger på et andet indeks end tallene fra de andre år. ***: Signifikant på ,01-niveauet. **: Signifikant på ,05-niveauet. *: Signifikant på ,10-niveauet. For kodning se noten til Tabel 6.

enterede. Årsagen hertil skal formentlig søges i den ovenfor omtalte tendens til, at højt uddannede slutter op omkring velfærdsstaten og dens omfordeling.

3.3 Socioøkonomisk baggrund og ny politik

I forhold til den nypolitiske dimension over baggrundsvariablene følgende indflydelse:

Når der ses på de socioøkonomiske baggrundsvariables betydning for placeringen på den nypolitiske område, kan det igen konstateres, at generationsvariablen betydning kommer under et kraftigt pres, når der kontrolleres for de andre variable. Helt i overensstemmelse med de teoretiske forventninger er det derimod, at uddannelse og beskæftigelsessektor har en endog særdeles markant sammenhæng med placeringen på den nypolitiske dimension. På den anden side må det også konstateres, at de teoretiske forventninger om betydningen af klasse- og indkomstvariablene ikke kan finde afgørende støtte i de empiriske undersøgelser. De svage og oftest insignifikante sammenhænge peger dog i den teoretisk forventede retning. Til trods for, at der således kun kan påvises konstante sammenhænge mellem ny politik og to af bag-

grundsvariablene, kan det i tabellernes nederste rækker konstateres, at i de fire sidste undersøgelser er andelen af forklaret varians størst på den nypolitiske dimension, hvilket synes at understrege den store betydning af uddannelsen og sektortilknytningen.

3.4 Delkonklusion

Opsummerende kan det konstateres, at de sammenhænge, mellem respondenternes generationstilknytning og deres indeksplaceringer, der indledningsvist blev forventet, tilsyneladende ikke har empirisk støtte. Når der således kontrolleres for forhold som uddannelse, husstandsindkomst og klasse- og beskæftigelsessektormæssig tilknytning, kan det observeres, at effekten af generationstilknytningen forsvinder til fordel for indkomst-, klasse-, og sektorvariablene i forhold til gammel politik og uddannelse og sektor i forhold til ny politik. En mulig forklaring kan være den kurvelinearitet og/eller de periodeeffekter, der kan konstateres på det gammelpolitiske område. Disse påvirkninger kan imidlertid ikke genfindes i samme store omfang på den nypolitiske dimension og kan derfor ikke udgøre hele forklaringen, hvorfor resultaterne må siges at udgøre en udfordring

for de anvendte teorier, der alle har generati-onstilknytningen som en central forklarings-variabel. Langt bedre klarer Jenssen og Flanagan sig i forhold til betydningen af uddannelsen, mens Inglehart også på dette område bliver modsagt af resultaterne, idet han, som anført, betragter rigdom som den væsentligste årsag til værdiændringerne og kun betragter uddannelsen som indikator for rigdom. Med de påviste svage effekter af husstandsindkomsten synes denne forklaring imidlertid ikke at have meget for sig i en dansk sammenhæng. De afgørende socioøkonomiske drivkræfter bag udviklingen af den nye politiske dimension er således den øgede uddannelse i befolkningen og den offentlige sektors stadige vækst.

4. Konklusion

De teoretiske implikationer af de gennemførte analyser er ikke krystalklare. For det første er det i udgangspunktet en støtte til de tre teorier, at der kan identificeres en politisk betydningsfuld ny dimension i dansk politik. Ligeledes har både Flanagan og Inglehart ret i deres forudsigelser af bevægelserne på den gamle dimension, mens de kommer til kort overfor den nye, hvor Jenssen leverer de mest præcise forudsigelser.

I forhold til de socioøkonomiske baggrundsvariable kommer Inglehart og Flanagan i problemer i forhold til den gammelpolitiske dimension, hvor det viser sig, at velfærdsgenerationen ikke bliver afgørende mere højreorienteret med alderen, hvilket indikerer, at argumentet om den aftagende grænsenytte ikke er dækkende for alle generationer. På den anden side kan det faktum, at rigdom synes at disponere for gammelpolitisk højreorientering, sammen med de konstaterede sammenhænge mellem gammel politik og klasse- og sektormæssig tilknytning, ses som støtte til en egeninteressetolkning af de gammelpolitiske holdninger jvf. grænsenyttebegrebet. En mulig forklaring på disse modsatrettede effekter kan være, at rigdom også medfører en

øget solidaritet (Inglehart, 1987: 1292), hvilket dog ikke harmonerer med udviklingen indenfor andre generationer end velfærdsgenerationen.

I forhold til den nye dimension betyder resultaterne, at først og fremmest Jenssen og i mindre grad Flanagan fremstår som de mest relevante teoretikere. Således er begge disse i stand til at forklare uddannelsens betydning, og Jenssen udgør også et anvendeligt grundlag for en fortolkning af sektortilknytningens betydning. Derimod finder Jenssens hypotese om en nypolitisk højreorientering blandt arbejderne ikke støtte i undersøgelserne. Dette kan dog skyldes, at klassevariablen er operationaliseret for groft og derfor skjuler sammenhængen.

Det må på dette grundlag konkluderes, at Inglehart og Flanagan suppleret med en hensyntagen til forskelle i generationers socialisering på frugtbar måde kan anvendes som grundlag for en fortolkning af udviklingen på den gammelpolitiske dimension, mens Jenssen med sin behovsopfyldelsesteori leverer det mest dækkende teoretiske fundament for undersøgelsen af udviklingen af og på den nye dimension. Set i et teoretisk lys er denne opsplitning af teoriernes gyldighedsområder imidlertid ikke videre heldig, og jeg skal på denne baggrund udtrykke mit håb om udviklingen af en sammenhængende teori, der kan forklare moderniseringens påvirkning af vælgerens placeringer på både gammel og ny politik.

Litteraturliste

- Andersen, Johannes (1999): Generationer med egen valgkamp, pp. 67-77 i Johannes Andersen, Ole Borre, Jørgen Goul Andersen og Hans Jørgen Nielsen: *Vælgere Med Omtanke*. Århus. Systime.
- Borre, Ole (1995): Old and New Politics in Denmark. *Scandinavian Political Studies*, vol. 18(3), pp. 187-205.
- Borre, Ole (1997): Old and New Politics, pp. 40-64 i Ole Borre og Jørgen Goul Andersen: *Voting and*

- Political Attitudes in Denmark. Århus. Aarhus University Press.
- Borre, Ole (1999): Gammel og Ny Venstre-Højre Ideologi, pp. 151-159 i Johannes Andersen, Ole Borre, Jørgen Goul Andersen og Hans Jørgen Nielsen: *Vælgere Med Omtanke*. Århus. Systime.
- Borre, Ole og Jørgen Goul Andersen (1999): Det Teoretiske Grundlag for Valgundersøgelsen 1998, pp. 273-281 i Johannes Andersen, Ole Borre, Jørgen Goul Andersen og Hans Jørgen Nielsen: *Vælgere Med Omtanke*. Århus. Systime.
- Flanagan, Scott C. (1979): Value Change and Partisan Change in Japan: The Silent Revolution Revisited. *Comparative Politics*, vol. 11, pp. 253-278.
- Flanagan, Scott C. (1982): Changing Values in Advanced Industrial Societies. *Comparative Political Studies*, vol. 14, pp. 403-444.
- Flanagan, Scott C. (1987): Values in Industrial Societies. *American Political Science Review*, vol. 81, pp. 1303-1319.
- Goul Andersen, Jørgen (1997): Changing Class Cleavages, pp. 114-159 i Ole Borre og Jørgen Goul Andersen: *Voting and Political Attitudes in Denmark*. Århus. Aarhus University Press.
- Hildebrandt, Kai og Russell J. Dalton (1978): The New Politics: Political Change or Sunshine Politics, pp. 69-96 i Max Kaase og Klaus von Beyme (red.): *Elections and Parties*. Beverly Hills. Sage.
- Inglehart, Ronald (1971): The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies. *American Political Science Review*, vol. 65, pp. 991-1017.
- Inglehart, Ronald (1982): Changing Values in Japan and the West. *Comparative Political Studies*, vol. 14, pp. 444-480.
- Inglehart, Ronald (1987): Values in Industrial Societies. *American Political Science Review*, vol. 81, pp. 1289-1303.
- Jenssen, Anders Todal (1993): Verdivalg. Ny Massepolitik i Norge. Oslo. Ad Notam Gyldendal
- Thomsen, Søren Risbjerg, Claus Ørum Mogensen og Henrik Storgaard Vestring (1997): *Indekskonstruktion*. Upubliceret paper, Århus, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Togeby, Lise og Øystein Gaasholt (1995): *I Syv Sind. Danskernes Holdninger til Flygtninge og Indvandrere*. Århus. Politica.

Dataliste

- Variabelnumre (vxxx) refererer til Dansk Data Arkiv, Studie nr. 0287 (1979), 0529 (1981), 0772 (1984), 1480 (1987), 1564 (1990) samt kodebøgerne for undersøgelserne i 1994 og 1998:
- Goul Andersen, Jørgen og Ole Borre (1996): *Variabes, Coding and Marginals*. Working Paper No. 6 fra Danish Election Surveys 1994-98. Århus. Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Goul Andersen, Jørgen, Johannes Andersen, Ole Borre og Hans Jørgen Nielsen (1998): *Codebook and Marginals*. Working Paper No. 8 fra Danish Election Surveys 1994-98. Århus. Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.